

Socialförvaltningen
Utbildningsförvaltningen

Dnr SOF 2023/616
Dnr UTBF 2024/2693

Handläggare
Socialförvaltningen
David Ekstam
Telefon: 08-508 25 259

Utbildningsförvaltningen
Mika Metso
Telefon: 08-508 33 685

Till
Socialnämnden
2024-08-27

Utbildningsnämnden
2024-08-29

Stockholmsenkäten 2024, stadsövergripande rapport

Förvaltningarnas förslag till beslut

1. Socialnämnden och utbildningsnämnden godkänner redovisningen av Stockholmsenkäten 2024, stadsövergripande rapport.
2. Redovisningen delges samtliga stadsdelsnämnder.

Sammanfattning

Stockholmsenkäten är en enkätundersökning om levnadsvanor och livsvillkor bland ungdomar i Stockholms stad. Undersökningen genomförs vartannat år och enkäten besvaras av elever i grundskolans årskurs 9 respektive gymnasieskolans år 2. Socialförvaltningen har sammanställt ett urval av 2024 års resultat på stadsövergripande nivå, vilka sammanfattas i detta tjänsteutlåtande och som beskrivs närmare i den bilagda rapporten. Resultaten bör ligga till grund för Stockholms stads främjande och förebyggande arbete riktat mot ungdomar.

Förvaltningarna föreslår att nämnderna godkänner redovisningen av rapporten och att den delges samtliga stadsdelsnämnder.

Bakgrund

Stockholmsenkäten har genomförts i olika former sedan 1970-talet. Datainsamlingen sker numera vartannat år och enkäten besvaras av elever i grundskolans årskurs 9 respektive gymnasieskolans år 2. Kommunala skolor är ålagda att delta i undersökningen medan fristående skolor deltar frivilligt. Socialförvaltningen ansvarar för undersökningen men genomförandet sker i samarbete med utbildningsförvaltningen. Undersökningen genomförs även i andra kommuner inom Stockholms län.

Det huvudsakliga syftet med undersökningen är att kartlägga och följa utvecklingen av levnadsvanor och livsvillkor bland Stockholm

stads ungdomar samt förse stadsdelsförvaltningar och skolor med lokala data. Enkäten innehåller exempelvis frågor om alkohol-, tobaks- och narkotikaanvändning, spel om pengar, kriminalitet, trygghet och psykisk ohälsa. Kunskapsunderlaget ligger till grund för Stockholms stads främjande och förebyggande arbete riktat mot ungdomar men kan också användas för fördjupande studier och forskning.

Årets Stockholmsenkät genomfördes i 25 av 26 kommuner i Stockholms län. I Stockholms stad deltog 187 skolor och enkäten besvarades av 15 847 elever. Detta motsvarar en svarsfrekvens på 79 procent (beräknad utifrån det totala antalet elever på deltagande skolor).¹ Trots den höga svarsfrekvensen är det möjligt att vissa resultat är något missvisande på grund av bortfallsfel, men bedömningen är att resultaten generellt har god tillförlitlighet.

Resultaten från 2024 års undersökning presenteras på stadsövergripande nivå i rapporten bilagd i detta tjänsteutlåtande. Resultat på stadsdelsområdesnivå kommer att publiceras den 16 oktober i år i form av olika tematiska rapporter. I samband med detta kommer resultat på skolnivå att överlämnas till skolor med minst 25 svarande elever.

Ärendet

Socialförvaltningen har sammanställt en rapport kring ett urval av resultaten från Stockholmsenkäten 2024 på stadsövergripande nivå. Rapporten beskriver utvecklingen inom några av de områden där Stockholms stad arbetar främjande och förebyggande för att förbättra ungdomars hälsa och livsvillkor. Rapporten kommer att spridas till berörda målgrupper och publiceras på Stockholmsenkätens webbsida på Stockholms stads externa webbplats i augusti. Resultaten inom respektive område sammanfattas i korthet nedan.

Alkoholkonsumtion

Alkoholkonsumtionen bland Stockholms stads ungdomar har minskat kraftigt sedan början av 2000-talet men denna trend har planat ut sedan 2018. Detta gäller både för genomsnittlig årskonsumtion och så kallad intensivkonsumtion², och andelen elever som inte dricker följer en liknande trend. Bland grundskoleeleverna har genomsnittliga årskonsumtionen till och med ökat något i 2024 års mätning och andelen som första gången varit berusade innan 15 års ålder har ökat jämfört med föregående mätning.

¹ Resultaten i rapporten baseras enbart på elever som bor i Stockholms stad, vilka är 12 766 till antalet i 2024 års undersökning.

² Intensivkonsumtion innebär intag av stor mängd alkohol vid ett och samma tillfälle.

Könsskillnaderna i alkoholkonsumtionen har minskat över tid och är numera relativt små. Däremot finns det tydliga åldersskillnader, då gymnasieleverna dricker mer och intensivkonsumerar i betydligt större utsträckning jämfört med grundskoleleverna.

Användning av tobaks- och nikotinprodukter

Även användningen av tobaksprodukter (cigaretter och snus) har minskat kraftigt under de senaste två decennierna och användandet har minskat ytterligare enligt 2024 års mätning. Däremot har bruket av tobaksfria nikotinprodukter ökat sedan 2022: användning av e-cigaretter har blivit vanligare bland flickor och snusandet av vitt snus har blivit vanligare bland både flickor och pojkar. En negativ utveckling är vidare att andelen grundskolelever som debuterat med tobak innan 15 års ålder respektive själva köper tobaks- och nikotinprodukter i butik har ökat.

Att röka cigaretter är vanligast bland flickor medan användning av tobakssnus är vanligast bland pojkar, men könsskillnaderna har minskat över tid. Användning av e-cigaretter är vanligast bland flickor men för tobaksfritt nikotinsnus finns det ingen tydlig könsskillnad. Med undantag för e-cigaretter är användning av tobaks- och nikotinprodukter mer utbredd bland gymnasieleverna än bland grundskoleleverna.

Narkotikabruk

Narkotikabruket bland Stockholms stads ungdomar har legat på relativt konstanta nivåer sedan början av 2000-talet men sedan 2020 finns en svagt nedåtgående trend i användningen, både ifråga om andelen som provat narkotika och andelen som använder narkotika mer regelbundet. Denna trend håller i sig i 2024 års mätning.

Det vanligaste sättet att få tag i narkotika är via vänner, men att köpa från en främling är också vanligt förekommande och många uppger att de köper via sociala medier. Både att ha provat narkotika och mer frekvent användande är vanligare bland pojkarna än bland flickorna och vanligare bland gymnasieleverna än bland grundskoleleverna.

Sniffning och boffning

Andelen ungdomar som har sniffat eller boffat minskade under det förra decenniet men andelen ökade 2020 och har ökat ytterligare i årets mätning. Denna uppåtgående trend finns inom samtliga grupper men den är starkast bland gymnasieleverna. I 2024 års mätning är det runt 14 procent av gymnasieleverna och runt 8 procent av grundskoleleverna som uppger att de sniffat eller boffat under de senaste tolv månaderna. Könsskillnader är små under hela mätperioden.

Ifråga om vad eleverna sniffar eller boffar har användandet av drivgas ökat kraftigt sedan 2022. Lustgas är dock fortfarande den betydligt vanligaste produkten att använda.

Spel om pengar

Andelen pojkar som satsat pengar på spel minskade fram till 2018 men har sedan dess ökat kraftigt och i årets undersökning uppger ungefär var tredje pojke att de har satsat pengar på spel. Andelen flickor som spelat har minskat över hela tidsperioden och ligger runt 5 procent i 2024 års mätning.

Spelrelaterade problem bland elever har blivit vanligare över mätperioden och andelen elever som upplever problem av sitt spelande har ökat ytterligare i 2024 års mätning i samtliga grupper. Den uppåtgående trenden har varit särskilt tydlig bland flickor, vilket resulterat i att könsskillnaderna numera är små. Anmärkningsvärt är även att grundskolelever i högre utsträckning upplever problem av sitt spelande än gymnasieelever.

Kriminalitet

Andelen pojkar som uppger att de har använt hot eller våld, burit vapen eller begått allvarliga egendomsbrott har minskat kraftigt i Stockholms stad sedan mitten av 2000-talet. Bland grundskolepojkar har dock denna utveckling avstannat i 2024 års mätning. Bland flickor har allvarliga egendomsbrott, vapeninnehav och användandet av hot eller våld legat på jämförelsevis låga nivåer under hela mätperioden.

Snattning och ringa stöld har legat på relativt stabila nivåer över tid även om en tillfällig nedgång skedde 2012–2018 i samtliga grupper. Jämfört med 2022 års mätning har andelen pojkar som snattat eller stulit ökat något medan andelen har minskat bland flickorna. Könsskillnaderna är dock fortfarande små.

Brottsutsatthet och otrygghet

Sedan mitten av 2000-talet har andelen ungdomar som uppger att de har blivit utsatta för stöld, rån, misshandel eller allvarliga hot minskat, även om en tillfällig ökning skedde 2020. I årets mätning är andelen som blivit utsatta för dessa brott på rekordlåga nivåer. Samtidigt har anmälningsbenägenheten av dessa brott minskat över tid och i 2024 års mätning har särskilt anmälningsbenägenheten av stöld och rån minskat kraftigt.

Andelen flickor som uppger att de blivit våldtagna var relativt stabil runt 3 procent fram till 2016 men ökade till 7 procent 2018 och låg kvar på denna jämförelsevis höga nivå i 2020 och 2022 års mätningar. I årets mätning har andelen minskat och ligger nu på ungefär samma nivå som innan 2018. Flickor är fortfarande betydligt mer utsatta för sexualbrott än pojkar, särskilt ifråga om

sexuellt ofredande: runt 13 procent av flickorna rapporterar att de blivit utsatta jämfört med runt 3 procent av pojkarna.³

Ifråga om *var* ungdomarna blivit utsatta sker brotten i regel utanför skolmiljön. Sexualbrott sker oftast i någon annans hem medan hot och rån oftast förekommer i kollektivtrafiken eller på en (i enkäten) ospecificerad plats. Ungefär en tredjedel av grundskoleleverna som blivit bestulna eller misshandlade uppger dock att händelsen inträffade i skolan.

Upplevd otrygghet har ökat sakta sedan 2016 men i årets mätning har andelen flickor som känner sig otrygga minskat något. Könsskillnaderna är dock fortfarande tydliga: runt 30 procent av flickorna känner sig otrygga jämfört med runt 15 procent av pojkarna.

Psykisk hälsa

Den psykosomatiska hälsan bland ungdomar i Stockholms stad har blivit sämre under de senaste två decennierna. Bland pojkar i gymnasieskolan vände dock trenden svagt uppåt 2022 och i årets mätning har den psykosomatiska hälsan även blivit något bättre bland flickor i grundskolan.⁴ I samtliga grupper har andelen som ofta känner sig ledsna eller nedstämda minskat jämfört med 2022 och andelen som ofta känner att det är härligt att leva har ökat.

Tydliga åldersskillnader saknas men under hela mätperioden har den psykiska hälsan varit betydligt bättre bland pojkar än bland flickor. I 2024 års mätning är det exempelvis runt 40 procent av flickorna som ofta känner sig ledsna eller nedstämda medan motsvarande siffra bland pojkarna är cirka 15 procent.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för strategi och utveckling vid socialförvaltningen, i samarbete med utbildningsförvaltningen. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 21 augusti 2024. Funktionshinderrådet har haft möjlighet att behandla ärendet den 22 augusti 2024.

Inom utbildningsförvaltningen har ärendet handlagts av grundskoleavdelningen, gymnasieavdelningen och avdelningen för utveckling och samordning. Ärendet till utbildningsnämnden behandlas i samverkan med de fackliga organisationerna den 20 augusti 2024. Funktionshindersrådet kommer att få möjlighet att behandla ärendet vid sammanträdet den 22 augusti 2024.

³ Frågan om sexuellt ofredande är ny i 2024 års undersökning.

⁴ Bland pojkar i grundskolan respektive flickor i gymnasieskolan är den psykosomatiska hälsan oförändrad jämfört med 2022.

Jämställdhetsanalys

I rapporten presenteras resultaten uppdelat efter kön. 2024 års undersökning visar att det finns betydande skillnader mellan pojkar och flickor levnadsvanor och livsvillkor, framför allt ifråga om spel om pengar, utsatthet sexualbrott, otrygghet respektive psykisk hälsa. Inom vissa områden har könsskillnaderna minskat över tid, exempelvis inom kriminalitet och tobaksanvändning.

Förvaltningarnas synpunkter och förslag

Resultaten från Stockholmsenkäten 2024 bekräftar den lägesbild och kunskap som finns sedan tidigare inom Stockholms stad och tydliggör behovet av att fortsätta prioritera långsiktiga förebyggande insatser och arbetssätt. Förvaltningarna redogör nedan för ett urval av de insatser och prioriteringar där resultaten i Stockholmsenkäten utgör ett viktigt underlag i Stockholms stads befintliga insatser och framtida utvecklingsarbete.

Alkohol, narkotika, tobaks- och nikotinprodukter samt spel om pengar

Samtliga berörda förvaltningar inom Stockholms stad har ett strukturerat arbete med förebyggande insatser avseende alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och nikotinprodukter samt spel om pengar (ANDTS).⁵ Arbetet samordnas bland annat genom nätverket med preventionssamordnare och genom ANDTS-samordnare som samverkar och bidrar till kompetensutveckling och spridning av kunskap mellan fack- och stadsdelsförvaltningar. Stockholms stads ANDTS-program för perioden 2023–2026 utgör ett centralt underlag för det främjande och förebyggande arbetet inom området. Programmet riktar sig till alla Stockholms stads invånare och har ett särskilt fokus på att skydda barn och unga från både eget bruk och att skadas av andras bruk av ANDTS.

Socialförvaltningen har en tät samverkan med utbildningsförvaltningen inom flera verksamhetsområden. Förvaltningarnas arbete behöver hålla jämna steg med samhällets utveckling och ungdomars förändrade levnadsvanor. Arbetet består av flera samverkande delar där kunskapshöjande insatser, samverkan och informationsutbyte med andra samhällsaktörer samt kommunikation med föräldrar är viktiga fokusområden. Resultat från Stockholmsenkäten är ett av underlagen som bidragit till arbetet med föräldrakommunikation när det gäller spel om pengar, e-cigarett, lustgas, boffning och psykisk hälsa. Inom innovationsprojektet TUBS (tidig upptäckt bättre stöd) arbetar socialförvaltningen tillsammans med flera andra aktörer inom

Stockholms stad samt med regionen och polisen för att förbättra och tidigarelägga stöd och insatser.

Brottsutsatthet och otrygghet

Arbetet för att motverka våld behöver fortsätta och stärkas både genom kompetensutveckling för Stockholms stads medarbetare och genom fortsatt arbete med elever på skolor och ungdomsmottagningar. Det arbete som sker på stadsövergripande nivå innefattar bland annat att öka tillgången på mentorer i våldsprevention (MVP) och tillhandahålla utbildningar i SAVRY⁶ och ADAD⁷.

Stockholms stad har en stadsövergripande samverkansöverenskommelse med polisregion Stockholm där unga i risk för kriminalitet är ett prioriterat fokusområde. Socialtjänsten, polis och andra för individen viktiga aktörer samverkar inom sociala insatsgrupper (SIG) i syfte att förhindra att unga dras in i kriminalitet liksom att stärka ungdomar att lämna en kriminell livsstil. Inom arbetssättet Trefas arbetar Stockholms stad i en intensifierad samverkan med kriminalvården och polisen i syfte att minska det dödliga skjutvapenvåldet i flera ytterstadsområden.

Stockholms stads program mot våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution, människohandel för sexuella ändamål samt sexuellt våld oberoende relation 2021–2025 är ett viktigt verktyg i stadens arbete för att motverka våld och sexuella övergrepp i relationer. Ett idéburet offentligt partnerskap (IOP) har ingåtts mellan socialförvaltningen och stiftelsen 1000 möjligheter i syfte att förebygga våld i ungas nära relationer.

I varje stadsdelsområde finns lokala samverkansöverenskommelser mellan stadsdelsförvaltning, polis, skola och socialtjänst. Syftet med samverkansöverenskommelserna är att samordna det brottsförebyggande arbetet och öka tryggheten. En välfungerande lokal samverkan mellan olika myndighetsaktörer är en viktig del i arbetet med att öka tilliten till bland annat rättsväsendet och anmälningsbenägenheten vid brott.

Psykisk hälsa

Utifrån Stockholmsenkätens resultat jämte övrig kunskap inom området prioriterar Stockholms stad insatser som främjar elevers säkerhet, trygghet, kunskapsresultat och studiero för att förbättra ungas psykiska hälsa.

Forskning har visat att skolan har en stor betydelse för den psykiska hälsan hos unga via ett ömsesidigt samband: svaga skolprestationer påverkar psykisk hälsa negativt och sämre psykisk hälsa påverkar

⁶ Structured Assessment of Violence Risk of Youth.

⁷ Adolescent Drug Abuse Diagnosis.

skolprestationer negativt. Att fullfölja grundskole- och gymnasieutbildningen är en viktig skyddsfaktor för att förebygga eller minska psykisk ohälsa bland unga. Utbildningsförvaltningen och socialförvaltningen prioriterar arbetet med att stärka skolnärvaron bland annat genom skolsociala team (SST), vilka finns i alla stadsdelsområden och som är en viktig resurs för de elever som har behov av individuella lösningar och stöd från flera instanser. Socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen har även inlett ett gemensamt pilotprojekt med skolsociala team plus (SST plus) som syftar till att utveckla stödet till elever med mycket hög skolfrånvaro.

För skolans del utgör resultaten från Stockholmsenkäten 2024 vidare ett betydelsefullt underlag i att forma det förebyggande elevhälsoarbetet. Skolorna har olika utmaningar och förutsättningar vilket innebär att varje skola behöver utforma sitt eget elevhälsoarbete. Samtliga kommunala grund- och gymnasieskolor ska ta fram en årlig elevhälsoplan där fokusområden och professioner synliggörs. Elevhälsoplanerna följs upp på huvudmannanivå och skolan får återkoppling på sitt arbete.

Det är viktigt att understryka det stora ansvaret som regionen har som vårdgivare för att säkerställa välfungerande mottagande och behandling av unga som lider av psykisk ohälsa. Socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen samarbetar med regionen inom elevhälsan och ungdomsmottagningarna samt inom projekt med särskilt fokus på att stärka ungas psykiska mående. Socialförvaltningen har tagit fram en stadsövergripande handlingsplan för suicidprevention som tydliggör socialtjänstens ansvar för det suicidpreventiva arbetet samt en grundläggande e-utbildning om psykisk ohälsa som framför allt riktar sig till medarbetare som inte har en särskild förkunskap inom området. Samverkan mellan förvaltningarna, skolornas elevhälsoteam, skolsociala team och preventionssamordnare är ett kontinuerligt arbete som behöver fortsätta och stärkas ytterligare. Resultaten från Stockholmsenkäten utgör en del i uppföljningen av arbetet inom detta område.

Stockholms stads främjande och förebyggande insatser är evidensbaserade och utformas efter kända risk- och skyddsfaktorer jämte annan kunskap om ungas levnadsvanor och livsvillkor. Resultaten från Stockholmsenkäten utgör ett viktigt underlag för detta och bidrar till att arbetet kan genomföras mer effektivt och insatser kan prioriteras till områden där det finns störst behov.

Förslag till beslut

Förvaltningarna föreslår att nämnderna godkänner socialförvaltningens redovisning av rapporten och att redovisningen delges samtliga stadsdelsförvaltningar.

Veronica Wolgast Carstorp
Socialdirektör
Socialförvaltningen

Lena Holmdahl
Utbildningsdirektör
Utbildningsförvaltningen

Bilagor

1. Bilaga 1 – Stockholmsenkäten 2024, stadsövergripande rapport
2. Bilaga 2 – Stockholmsenkäten 2024, stadsövergripande diagramsamling

Underskriftens äkthet valideras här: <https://underskriftpas.stockholm.se/validera>